

رفتارشناسی پیروان و نظریه‌های پیروی

دکتر حسن عابدی جعفری
عضو هیأت علمی دانشگاه امام حسین (ع)
پژوهشکده علوم انسانی - گروه مدیریت

چکیده

این مقاله با توجه و تأکید بر اهمیت و حساسیت پیروی در فرایند رهبری به تحقیق در بارهٔ دو محور اساسی زیر در قلمرو پیروی پرداخته است:

۱- رفتارشناسی پیروان

۲- نظریه‌های پیروی

در بخش نخست به گونه‌شناسی رفتار پیروان اقدام، و واکنشهای رفتاری پیروان را در سه گونه عمده و متمایز ۱- بی‌تفاوتی ۲- اطاعت ۳- عدم تبعیت دسته‌بندی، و بروز رفتارهای هر یک از این گونه‌ها را تشریح کرده است.

در سطحی عمیقتر و در بخش دوم مقاله، عمده‌ترین نظریه‌هایی را که در رشته‌های مختلف علوم انسانی، داعیه‌دار شناسایی ریشه‌های رفتار پیروان بوده‌اند انتخاب، ارائه و تحلیل کرده است. همچنین تلاش شده است ارکان اصلی یک الگوی پیروی تبیین و عرضه شود.

اگرچه اجزای این بحث ممکن است در ادبیات رهبری و مدیریت به طور پراکنده قابل بازشناسی باشد، اما عرضهٔ آن به شکلی که در این مقاله آمده، پرداختنی جدید است و در فرهنگ مدیریت و رهبری بافت نمی‌شود.

مقدمه

طرح بحث رهبری^۱ بدون عنایت به رویکرد پیروی^۲ یقیناً بیانی ناقص و تحلیلی نارسا از پدیده رهبری است. با اینکه تاکنون بیش از پانزده دسته نظریه در باب رهبری تدوین و ارائه شده، لکن هیچ نظریه‌ای پیروی پیروان را به صورتی مستقل تئوری پردازی نکرده است. عموم نظریه‌های رهبری، رهبر محور^۳، موقعیت محور^۴ و یا رابطه محورند؛^۵ این در حالی است که صاحب نظران، شرط تحقق رهبری را «پیروی» دانسته‌اند؛ یعنی بدون پیروی، هیچ رهبری تحقق خارجی نمی‌یابد. دست کم باید توفیقه‌ها و ناکامیهای بسیاری از رهبران جهان را به کیفیت پیروی پیروان آنان نسبت داد. چه بسیار پیامبرانی بوده‌اند که در راه ایفای رسالت و نجات قوم خویش به دست همان قوم به شهادت رسیده و چه بسیار اقوام بدفجرامی که به خاطر سوء پیرویشان با غذایی جانکاه از صفحه روزگار محور نابود شده‌اند. (محمد ۴۱۰، شعرا ۴۱۷۲، صافات ۴۱۳۶، اسراء ۴۱۶، فرقان ۴۳۶، نحل ۴۵۱، احقاف ۴۲۵...)

از سوی دیگر، پیروی نه تنها در بردارنده توفیق یا شکست رهبری است بلکه خود مقدمه لازم رهبری شمرده می‌شود. این سخن، حقیقت است که «برترین رهبران عالم» از میان «بهترین پیروان دنیا» ظهور کرده و می‌کنند؛ به دیگر سخن «پیروی، مدرسه و کلاس رهبری است»^۶ (لینزینگر^۱ و شیفر^۲، ۱۹۸۶، ص ۲۰۸). تاراهرو نشوی کی راهبر شوی! تمامی کوشش رهبران در فرایند رهبری، مصروف این امر می‌شود که به پیروان خویش بیاموزند چگونه از آنان پیروی کنند؛ راستی آنها خود درس پیروی کردن را از کجا و در کدام مدرسه و مکتب آموخته‌اند؟ بر این اساس بی‌دلیل نیست که خداوند، اسوه و مقتدای رهبران عالم حضرت خنمی مرتبت، محمد مصطفی (ص) را به بالاترین درجه پیروی، یعنی «عبد بودن» متصف گردانید و آن همه ابتلا و امتحان را شرط احراز چنین مقامی قرار داد.

1- Leadership

2- Followership

3- Leader - oriented Theorian

4- Situational

5- Relational

6- Litzinger, William

7- schacfer, thomas

از این نگاه باید در عمق جان «رهبر»، «پیروی» و اسرار «رهبری» را در رمز و راز «پیروی» جستجو کرد.

رفتارشناسی پیروان^۱

پذیرش اجمالی مطالبی که گذشت، زمینه و ضرورت شناخت رفتار پیروان را فراهم می‌آورد.

در این مقاله، رفتار پیروان اساساً به سه گونه مشخص تقسیم می‌شود:

۱- رفتار خنثی یا بی تفاوت^۲

۲- واکنش مثبت یا پیروی^۳

۳- واکنش منفی یا عدم اطاعت^۴

اگر قوت محرک خارجی^۵ را معیار رفتار پیرو بگیریم، رفتار پیرو را می‌توان در آغاز به دو گونه متمایز کلی تقسیم کرد:

نخست رفتار خنثی و آن زمانی است که قوت محرک آنقدر ضعیف است که هیچ عکس‌العملی، اعم از مثبت یا منفی، را در پیرو برنمی‌انگیزد؛ یعنی پیرو برای پاسخگویی به محرک، هیچ اهمیتی قائل نمی‌شود، بنابراین از جهت رفتار، بی تفاوت یا خنثی باقی می‌ماند.

بروز خارجی این رفتار، عدم صدور هرگونه نشانه و نمود رفتاری حاکی از موافقت یا مخالفت از سوی پیرو است. در صورت دوم، اگر قوت محرک خارجی آنقدر باشد که بتواند واکنشی را در پیرو برانگیزد، می‌توان تصور کرد که چنین واکنشی مثبت یا منفی باشد. منظور از واکنش مثبت، همان پیروی یا اطاعت پیرو از رهبر، و واکنش منفی، مخالفت^۶ یا مقاومت^۷ در برابر رهبر است، نمودار شماره (۱) این اقسام را نشان می‌دهد.

1- Typology of followers, behavior

2- Indifferent or neutral Behavior

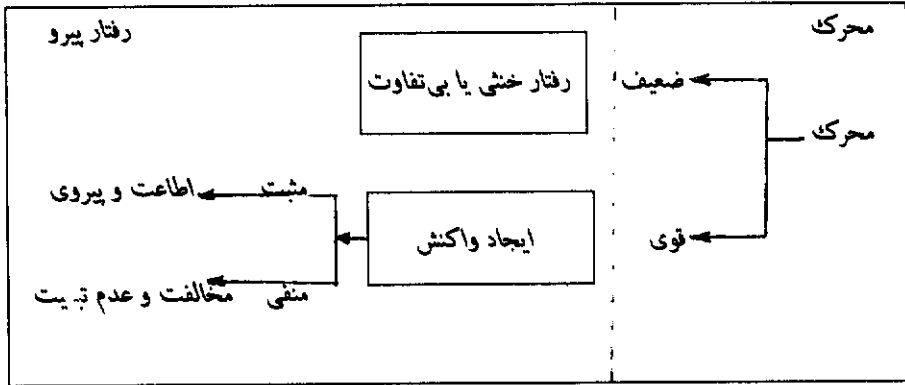
3- Positive Reaction or Obedience

4- Negative Reaction or Disobedience

5- External Stimulus

6- Opposition

7- Resistance

نمودار (۱) اقسام رفتار پیرو بر اساس قوت محرک

۱- واکنش منفی^۱

صاحب‌نظران در ادبیات رهبری و مدیریت، این واکنش، یعنی مخالفت یا مقاومت در برابر درخواست^۲ یا دستور^۳ رهبر را با نمودهای رفتاری زیر همراه دانسته‌اند:

- توجیه و بهانه‌تراشی^۴ در این جهت که چرا درخواست مورد نظر قابل اجرا نیست.
- تلاش در جهت اقناع^۵ درخواست‌کننده و به گونه‌ای که خواسته خود را پس بگیرد.
- متوسل شدن^۶ به مقامات بالاتر برای خنثی کردن خواسته درخواست‌کننده.
- به تعویق انداختن^۷ اجرای درخواست به امید اینکه خواسته، مشمول مرور زمان، و به دست فراموشی سپرده شود.

- تظاهر به تمکین و اطاعت^۸ اما در باطن اقدام به کارشکنی^۹.

- سرانجام مخالفت علنی و سرپیچی^{۱۰} از انجام کار (یوکل^{۱۱}، ۱۹۹۴).

1- Negative Reaction

2- Demand

3- Order

4- Justification

5- Persuasion

6- Resort

7- Postponing

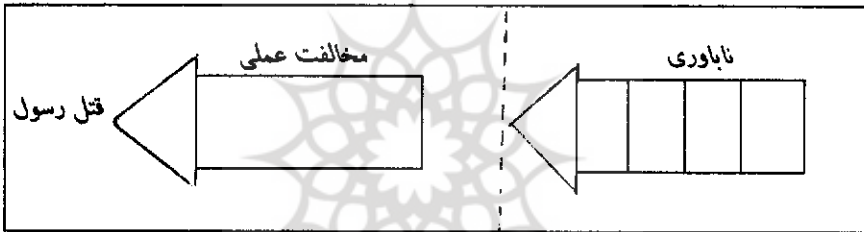
8- Obedience

9- Sabotage

10- Disobedience

11- Yukl, Gary

همانطور که ملاحظه می‌شود شکلهای بروز رفتاری مقاومت و مخالفت در انجام خواسته در دو مرحله مشخص «مخالفت کلامی» و «مخالفت عملی» انجام می‌گیرد. در فرهنگ مذهبی ما فرایند واکنش بسیاری از اقوام مانند بنی اسرائیل در برابر دعوت پیامبران (ع) نمودهای رفتار مقاومت و رزانه آنها در مقابل این دعوتها به شمار می‌آید که از مرحله ناباوری در برابر دعوت و یا دعوت کننده آغاز می‌شود و مرحله مخالفت کلامی یعنی احتجاج و مجادله با رسول را پشت سر می‌گذارد و به مخالفت عملی یعنی انکار، طرد، حبس، شکنجه، تبعید و قتل رسول می‌انجامد.

نمودار (۲)

۲- واکنش مثبت^۱

نمودهای رفتار پیرو در پذیرش درخواست رهبر بر حسب قوت پیام و آمادگی پیرو متفاوت خواهد بود. در ادبیات رهبری، پیامدهای این پذیرش را در سه مقوله مختلف دسته‌بندی و تشریح کرده‌اند (کلمن^۲، ۱۹۵۸) که عبارتند از:

۱- تمکین یا تسلیم^۳

۲- همانندسازی^۴

1- Positive Reaction

2- Kelman, 1958

3- Compliance

4- Identification

۳- درونی سازی^۱

۱-۲- تمکین

تمکین یا تسلیم، انجام خواسته درخواست کننده با صرف حداقل تلاش از سر همراهی^۲ و نه اشتیاق^۳ است. عمق تأثیر پذیری پیرو در این فرایند از مرز رفتار فراتر نمی رود و تغییری در نگرش^۴ او پدید نمی آید. پیرو در این فرایند نه تنها تصمیم یا اقدام پیشنهادی رهبر را بهترین انتخاب تلقی نمی کند که آن را در تحقق هدفهای مورد نظر نیز مؤثر نمی شناسد.

این میزان از پذیرش، اگرچه برای امور ساده و یکنواخت کفایت می کند لیکن برای مسئولیتهای سنگین، پیچیده و دشوار به هیچ وجه کافی به نظر نمی رسد (یوکل، ۱۹۹۴، ص ۱۹۵).

۲-۲- همانندسازی

همانندسازی، تقلید رفتار رهبر یا پذیرش نگرش اوست تا جایی که پیرو می کوشد خود را شبیه رهبر سازد. در همانندسازی، جذابیت^۵ شخص رهبر است که پیرو را به اطاعت و امی دارد (یوکل، ۱۹۹۴، ص ۱۹۶).

۳-۲- درونی سازی

درونی سازی مرتبه عمیقتری از نمود رفتاری پذیرش پیرو است که در آن پیرو باطناً و با خشنودی درونی تصمیم یا اقدام رهبر را می پذیرد و برای تحقق مؤثر آن، تلاش قابل ملاحظه ای از خود بروز می دهد.

پیامد و نتیجه درونی سازی، ایجاد تعهد^۶ در پیرو است. ایجاد تعهد معمولاً نسبت به ایده، فکر، برنامه یا تصمیم اتفاق می افتد نه شخص مورد نظر. به علاوه هر قدر دشواری

1- Internalization

2- Apathetic

3- Enthusiastic

4- Attitude

5- yukl, 1994,195

6- Attractiveness

7- Commitment

کار و سنگینی مسئولیت بیشتر باشد، نقش تعهد در انجام آن بیشتر خواهد بود. (یوکل، ۱۹۹۴، ص ۱۹۶).

- اگرچه این سه نمود اجابت دعوت، کیفیتی جداگانه دارند، اما اینطور نیست که مانعة‌الجمع باشند؛ بدین معنی که ممکن است یک ایده نزد پیروان به دلیل جذابیت شخص رهبر مورد پذیرش قرار گیرد و فرایند همانندسازی را به دنبال آورد و در همان حال، نفس برنامه نیز از نظر پیرو مهم و حیاتی تشخیص داده شود و فرایند درونی‌سازی را به همراه آورد (یوکل، ۱۹۹۴، ص ۱۹۶).

- در باره شرایط بروز هر یک از این نمودهای رفتاری سخن بسیار است که در محدوده این مقاله نمی‌گنجد.

- در بخش آینده به عمده نظریه‌هایی که به تحلیل و ریشه‌یابی رفتار پیروان اشاره‌ای داشته‌اند پرداخته شده است؛ نظریه‌هایی که در شاخه‌های مختلف علوم انسانی از جمله در قلمروهای فلسفی، جامعه‌شناختی، روانشناسی و مدیریت و رهبری مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

نظریه‌های پیروی

پردازش و ارائه الگوی قابل قبولی از رفتار انسان - رهبر یا پیرو - هرگز به فرهنگ و تفکر غرب منحصر نبوده و نیست. این آرمان همواره الهامبخش و برانگیزاننده متفکران بسیاری از جوامع گوناگون بشری بوده است. مذاهب و حتی اساطیر که در آنها حیات انسان به مثابه تلاش برای دستیابی به هدفی برتر یعنی فراتر از مرزهای وجودی انسان به معنای آنچه هست، و رسیدن به افقهای برتر وجودی به معنی آنچه باید باشد، ترسیم و تصویر گردیده، نمونه‌هایی از این تلاش‌هایند.

تحقیقات نشان می‌دهد (لیندهولم^۱، ۱۹۹۰، ص ۲۱۱) که تحلیل از انسان، نوعاً در دو دستگاه مختصات متمایز صورت گرفته که یکی این موجود را غایت‌مدار^۲

آرمانخواه^۱ و مقدس^۲ شمرده و دیگری آن را موجودی واقعگرا^۳، ابزارمند^۴ و عاری از پیرایه تقدس^۵ دانسته است. این هر دو دستگاه در تحلیل خود از ابزارهای عقل^۶ و احساس^۷ بهره گرفته‌اند.

در فرهنگ غرب این فصل تمییز، رنسانس^۸ یا تجدید حیات فکری اروپا تلقی شده است؛ بدین گونه که قبل از رنسانس، انسان در نگاه اروپایی، موجودی غایتگرا و پس از رنسانس با فروپاشی سنتها و متلاشی شدن معتقدات دینی مورد قبول جامعه، انسان عاری از علت غایی تلقی گردید.

همت اندیشمندان غرب پس از رنسانس، مصروف زدودن تقدس از چهره انسان بوده است. نخستین تلاش در این زمینه به ماکیاولی^۹ منتسب است که انسان را موجودی حریص^{۱۰}، ترسو^{۱۱} و عادی از تقدس^{۱۲} تصویر کرد. تلاشهای بعدی در پی و ترسیم‌کننده همین تصویر بوده‌اند، مرور بر برخی از این تلاشها، که به منظور تبیین ریشه‌های رفتار پیرو در قالب نظریه‌هایی عرضه شده است، هدف این بخش از مقاله خواهد بود.

۱- الگوی فلسفی^{۱۳}

در نخستین الگو از رفتار انسان - رهبر یا پیرو - که در قلمرو فلسفه و قبل از قرن بیستم شکل گرفته است، سه متغیر مشخص به چشم می‌خورد:

۱- رفتار

۲- اراده^{۱۴}

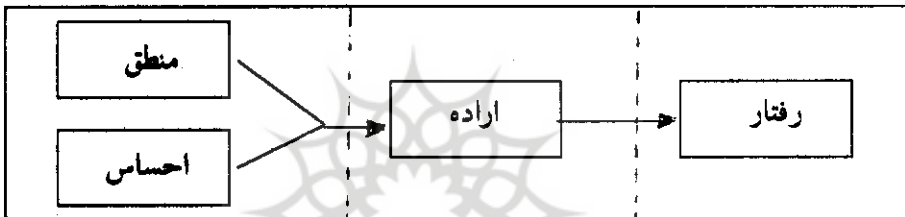
- 1- Ideal
- 3- Realistic
- 5- Demystified
- 7- Passion
- 9- Machiavini
- 11- Coward
- 13- Philosophical Model

- 2- Sanctified
- 4- Means - oriented
- 6- Reason
- 8- Renaissance
- 10- Greedy
- 12- Sanctity
- 14- Will

۳- منطق یا احساس^۲

در این الگو، رفتار پیرو، که متغیر وابسته تلقی می‌شود در نهایت تابع یکی از دو متغیر عقل یا احساس است؛ یعنی ریشه در یکی از این دو متغیر دارد. (در اروپا انسان دائماً در کشاکش میان عقل و احساس تصویر شده است) اما میان متغیرهای مستقل عقل و احساس و متغیر وابسته رفتار، تغییری میانجی وجود دارد که اراده نام گرفته است. اراده که خود مستقیماً از عقل یا احساس تغذیه می‌کند، محرک رفتار است.

نمودار (۳) - الگوی فلسفی رفتار پیرو

بر اساس این الگو، رفتار پیرو، تابع اراده اوست و اراده او نیز به نوبه خود از منطق و یا احساس او نشأت می‌گیرد. پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

رتال جامع علوم انسانی

۲- الگوی ماکس وبر^۳

الگوی دیگری که تحلیل رفتار پیرو را به گونه‌ای منسجم‌تر انجام داده، متعلق به ماکس وبر است. وبر در تحلیل خود از سلطه حاکمانه^۴ - یعنی احتمال اینکه قسمتی یا تمامی دستورهای یک مرجع معین توسط گروهی مشخص از افراد اطاعت شود - پیروی داوطلبانه را به طیف وسیعی از انگیزه‌ها نسبت داده است:

1- Reason
3- Max weber

2- Passion
4- Imperative Coordination

- آداب و رسوم^۱ - منابع اقتصادی محض^۲

- پیوندهای عاطفی^۳ - انگیزه‌های آرمانی^۴

وی در آغاز، این انگیزه‌ها را علت‌های اطاعت پیروان از رهبران قلمداد کرده است. پس از پرداختن به جایگاه و اهمیت انگیزه‌ها نسبت به یکدیگر، سرانجام هیچکدام از آنها را به تنهایی یا مجموعاً برای اطاعت پیروان از رهبران کافی نمی‌داند و متغیر اساسی تری را در الگوی خود وارد کرده است.

این متغیر اصلی باور^۵ پیروان به مشروعیت^۶ نظام حاکم است. وی سپس کیفیت و چگونگی اطاعت را موکول به نوع مشروعیتی دانسته که یک نظام مدعی دارا بودن آن است؛ یعنی نظامها بر حسب نوع مشروعیت خویش دسته‌بندی می‌شوند و اطاعتها نیز به تبع، ویژگیها و انگیزه‌های خاص خود را پیدا می‌کنند.

وبر سه نوع نظام قانونی^۷، سنتی^۸ و پرجاذبه^۹ را گونه‌شناسی^{۱۰}، و بر اساس میزان شخصی بودن^{۱۱} اقتدار^{۱۲} در هر یک از این نظامها نوع اطاعت خاصی را به شرح ذیل پیش‌بینی می‌کند:

۱- اطاعت در نظم قانونی: تابع نظم قانونی و کاملاً غیرشخصی یعنی مستقل از شخص حاکم است.

۲- اطاعت در نظم سنتی: به شخص رئیس و در چارچوب سنتهای حاکم بر می‌گردد.

۳- اطاعت جاذبه‌مدار: صرفاً شخصی است و از شخص رهبر به واسطه اعتماد به ویژگیهایش صورت می‌گیرد.

1- Custom

3- Affection ties

5- Belief

7- Legal

9- Charismatic

11- personalized

2- Purely material complex of Interest

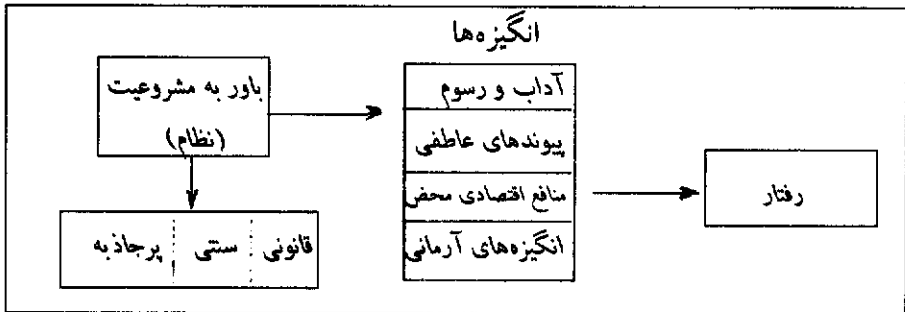
4- Ideal motives

6- Legitimacy

8- Traditional

10- typology

12- Authority

نمودار (۴) الگوی ماکس وبر از رفتار پیرو

در این الگو متغیر رفتار پیرو، اولاً تابعی از باور وی به مشروعیت نظام، و ثانیاً متأثر از انگیزه‌های اوست. الگوی اطاعت ماکس وبر اساساً یک الگوی اقتضایی است.

۳- الگوی روانشناختی پیرو^۱

روانشناسان از زاویه‌ای خُرد^۲ و با تحلیل نیازهای^۳ فرد، رفتار پیروان را تحلیل کرده‌اند؛ به طور مثال، یکی از روانشناسان (کنکر باکر^۴، ۱۹۴۸، ۲۳) «نیاز به اتکاه و امنیت»^۵ را مبنا قرار داده و چنین تحلیل کرده است: «هر یک از ما حیات خود را تحت هدایت یک رهبر آغاز کرده‌ایم؛ رهبری که در نظر ما از موهبت‌های عظیم و قدرتی ظاهراً بی‌پایان برخوردار بوده است؛ یعنی هر یک از ما پدری داشته‌ایم که در سایه او احساس امنیت کرده‌ایم.»

از آنجا که نیاز به امنیت در ما توقف‌ناپذیر است، شاید بتوان گفت که ما از دوران کودکی، سمبل رهبر^۶ - یعنی پدر - را همواره با خود داشته‌ایم.

از اینرو شگفت‌آور نیست که ما همان ویژگیها را در رهبران متصور بدانیم؛ یعنی رهبران را لکه‌های جوهری^۸ بدانیم که مردم «نیاز به امنیت» و نیاز به اتکای خود را در

1- Psychological model

3- Needs

5- Need for Dependence

7- Leader symbol

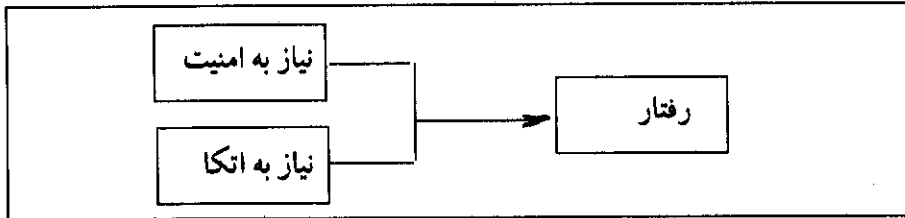
2- Micro level

4- Knicker bocker, I.

6- Need for Security

8- Ink - blots

آنها منعکس^۱ می بینند.

نمودار (۵) الگوی روانشناختی رفتار پیرو

۲- الگوی روانکاوی^۲ پیروی

روانکاوان به پیروی از فروید از دیدگاه آسیب شناسانه^۳ به مقوله پیروی نگاه می کنند. آنها پیروان را عناصر بیمارگونه ای می دانند که به خاطر عشق سرخورده خویش، رهبر را جایگزین محبوب از دست رفته^۴ خود می کنند. محور ارتباط میان پیرو و رهبر را برتر از عاطفه^۵ یعنی عشقی سوزان^۶ می دانند. آنها معتقدند که پیروان با از دست دادن محبوب خویش، دچار اضطراب، خطا کاری، خودکم بینی، پرخاشگری و حتی جنون می شوند و برای اینکه خود را از تنیدگیهای روانی^۷ و فشارهای ناشی از آن رها سازند به دنبال جایگزین می گردند. روشهای گوناگون بازگشت به دوران کودکی^۸، جابجایی^۹، واکنش سازی^{۱۰} و فرافکنی^{۱۱} در اینجا به کمک پیرو می آید و او ناخود آگاه رهبر را جایگزین محبوب از دست رفته خود می کند.

با انتقال عشق از دست رفته به محبوب جدید، پیرو بتدریج التیام، و از تنشهای

1- Project

3- Pathological

5- Passion

7- Psychic Tensions

9- Replacement

11- Reflection

2- Psychiatry

4- Object - lost

6- Ordent love

8- Regression

10- Reaction

روحی خلاصی می‌یابد. همین عشق است که مبنای اطاعت او از رهبر را تشکیل می‌دهد. اشاعه این پیروی در جامعه به ویژگیها و دامنه شمول محبوب از دست رفته بستگی دارد. هر قدر محبوب از دست رفته بیشتر نماد^۱ شخصیت یا نهادهای ملی باشد به همان میزان پیروی فراگیرتر در جامعه مطرح می‌شود.

۵- الگوی جامعه‌شناختی^۲ پیروی

دانشمندان علوم اجتماعی^۳ (بر خلاف روانشناسان و روانکاوان که نگرش خرد و فردگرایانه به رویکرد پیروی دارند) پیروی را از دیدگاهی کلان^۴ می‌نگرند. صاحب‌نظران این رشته (گلس من^۵، و سوآتوس^۶ ۱۹۸۶، ص ۱۸۰) بر این باورند که:

- دانشمندان تاریخ^۷ ریشه پیروی پیروان را به مقطع تاریخی خاص، عوامل تاریخی و تأثیرپذیری پیروان از مردان بزرگ^۸ نسبت می‌دهند.

- جامعه‌شناسان بر نقش اساسی ساختارهای اجتماعی^۹ و تحولات کوچک و بزرگ ساختاری جامعه و کیفیت تأثیر آنها بر پیروی پیروان ایستادگی می‌کنند.

- محققان علوم سیاسی^{۱۰}، علت پیروی پیروان را در عوامل سیاسی مانند تأثیرپذیری از قدرت حکومت، احزاب سیاسی و گروه‌های سیاسی جستجو می‌کنند.

- سرانجام، مردم‌شناسان^{۱۱} بر تأثیر فرهنگ^{۱۲} و اسطوره‌های^{۱۳} اجتماعی بر فرایند پیروی پیروان پا می‌فشارند.

در این مقاله به دلیل محدودیت دامنه بحث، صرفاً به بیان دو نکته اساسی از دیدگاه‌های مزبور تحت عنوان دیدگاه انتسابی و تأثیر فرهنگ اکتفا خواهد شد.

1- Symbol

2- Sociological model

3- Social Scientists

4- Macro

5- Glassman, Ronald

6- Swatos

7- History

8- Great men

9- Social structures

10- Political scientists

11- Anthropologists

12- culture

13- Myths

۱-۵- دیدگاه انتسابی^۱

نگرش اجتماعی به واقعی بودن یا ساختگی بودن رهبر، اهلیت یا عدم صلاحیت وی کاری ندارد. این نگرش رهبری را صرفاً از دریچه چشم پیرو می‌بیند و زائیده ذهن او می‌داند. به همین دلیل است که واکنش پیروی وی را نیز مبتنی بر برداشتهای او و فارغ از آنچه در واقعیت می‌گذرد به شمار می‌آورد.

این دیدگاه به این دلیل انتسابی نامیده می‌شود که معتقد است که این پیرو است که رهبری را در رهبر تأیید می‌کند و به او نسبت می‌دهد. آنها معتقدند که صرف باور وجود ویژگیهای رهبری در رهبر از جانب پیروی است که باعث می‌شود پیرو از خود واکنش پیروی را بروز دهد؛ در عین حالی که این پذیرش، خود تابع عوامل فرهنگی - اجتماعی است که گرداگرد پیرو را فراگرفته است. در واقع این نگرش از یک طرف پیرو را جزء تعیین‌کننده زمینه‌ساز تحقق بخش رهبری در جامعه می‌داند و از سوی دیگر او را معلول و محصول اوضاع اجتماعی^۲ به شمار می‌آورد.

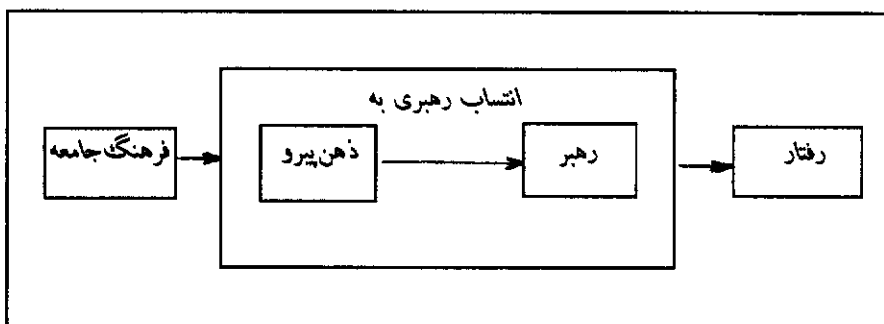
۲-۵- تأثیر فرهنگ

در دیدگاه مردم‌شناسان (ویلنر^۳، ۱۹۸۴) مهمترین عاملی که نقش اساسی در پیروی پیروان دارد، فرهنگ جامعه است. عناصر فرهنگی مانند اسطوره‌ها - که زمان‌بردار نیستند - نقشی حیاتی در ظهور رفتار پیروی و تعیین قلمرو پیروی پیروان، برعهده دارند. بر اساس این دیدگاه، هر جامعه‌ای برای خود الگویی از رهبری نجاتبخش دارد که پیروان آرزوی تحقق آن را در سر می‌پرورانند. رفتار پیروی در یک جامعه نسبت به یک رهبر تابعی از این دیدگاه و انگاره است؛ به این معنی که هر قدر ویژگیهای رهبر در نظر پیروان با محتوای ذهنی مدل فرهنگی رهبری مطلوب آنها سازگاری داشته باشد، میزان پیروی بیشتری را از جانب پیروان به دنبال خواهد آورد؛ به علاوه قلمرو و دامنه پیروی پیروان نیز در چارچوب همین فرهنگ و افرادی که با ستهای فرهنگ مورد نظر آشنایی دارند، محدود خواهد بود.

1- Attribut

2- Social Conditions

3- Willner, Ann Ruth

نمودار (۶) الگوی اجتماعی رفتار پیرو

۶- الگوهای رهبری و مدیریت از پیروی

مدلهای پیروی در قلمرو رهبری و مدیریت عمدتاً یا تأثیر گرفته از مدل‌های خرد روانشناسی است که برانگیزه‌ها و نیازها تأکید می‌ورزند و یا ناشی از مدل‌های جامعه‌شناسی است که تأثیرات محیط و فرهنگ و... را منعکس می‌کند. در میان ۱۵ تئوری رهبری شناخته شده در مدیریت، نظریه‌های معدودی وجود دارد که مستقلاً به نوعی به مسأله پیروی پرداخته و تئوری میندل^۱ از آن جمله است.

۵- ویژگیهای ارکان یک الگوی پیروی

در یک الگوی پیروی باید ارکان زیر مدنظر قرار گرفته باشد:

- ماهیت پیروی
- رفتار پیرو
- چرایی رفتار پیرو
- قلمرو پیروی

- مرز پیروی و عدم پیروی
- پیرویهای مجاز و پیرویهای ممنوع
- عدم پیرویهای مجاز و عدم پیرویهای ممنوع

منابع و مأخذ

- Glassman, R.M. and Swatos, W.H. (1986)
Charisma, History, and Social Structure.
Greenwood press, Inc. westport, connecticut, USA.
- Kelman, H.C. (1958)
Compliance, Identification, and Internalization: three Processes of Attitude change.
Journal of conflict Resolution, 2, 51-6.
- Knicker bocker, I (1948)
Leadership: A conception and some Implications.
Journal of social issues, 4, 23 - 40.
- Lindholm, Ch. (1990)
Charisma.
Basil Blackwell Inc. Cambridge, Massachusetts, USA.
- Litzinger, W. and Schaefer, T. (1986)
"Leadership Through Followership,"
In Leadership (Edt.)
PP. 208 - 213
- Weber, Max. (1948)
From Max weber: Essays in Sociology,
eds Hans Gerth and C. Wright Mills. NewYork: Oxford University press.
- Willner, A.R. (1984)
The Spellbinders: Charismatic political Leadership.
New Haven: Yale University press.
- Yukl, G. (1994)
Leadership in Organizations
Printice - Hall Inc. Englewood Cliffs, New Jersey.